

*Kapetan bojnog broda
u penziji
dr MILENKO TEŠIĆ*

Geostrategijski položaj i značaj Balkana na Mediteranu

Geografski položaj Balkana je bitan elemenat njegovog geostrategijskog značaja. Na njemu se izdvaja nekoliko objekata i pravaca strategijskog značaja: Panonska nizija, Donje Podunavlje, Jadranska vrata, Otrantski tesnac, moreuzi Bosfor i Dardaneli, Egejska ostrva, transbalkanski pravci (padsko-panonski i Donje Podunavlje — moreuzi Bosfor i Dardaneli) i intrabalkanski pravci.

S obzirom na geostrategijske karakteristike Balkansko poluostrvo je najznačajnije od četiri velika sredozemna poluostrva. Na njemu se nalaze teritorije zemalja koje pripadaju NATO i Varšavskom ugovoru, kao i dve nesvrstane zemlje. Veličina i fizionomija Balkanskog poluostrva, posebno njegov položaj u odnosu na Evropu i Mediteran i na vojno-političke saveze, kategorije su koje se moraju tretirati kao promenljive. Jer, i pojam »geostrategija« implicira promenljivost, tj. posmatranje prostora sa stanovišta ukupnih društvenih interesa.

Geografski položaj

Za razmatranje geostrategijskog položaja Balkana neophodno je sagledati njegov geografski položaj, posebno odnos tog prostora prema susedima, ali i prema udaljenim prostranstvima. Takođe je potrebno sagledati fizičkogeografsku fizionomiju Balkanskog poluostrva koja predstavlja osnovu za značajna događanja na poluostrvu u prošlosti i danas, a koja determinišu događaje u budućnosti.

Severne granice Balkanskog poluostrva nisu geografski pouzdano definisane. Neki geografi Balkan svode samo na Grčku i Albaniju. Cvijić je odredio globalnu granicu: prema severu od Trsta, preko Postojnskih vrata ka dolini Save i duž nje, zatim, od Beograda, ka Đerdapu do delte Dunava na ušću u Crno more. Tu granicu su uglavnom svi prihvatili. Balkanske države su Jugoslavija, Bugarska, Grčka i Albanija, a delimično Turska (njen evropski deo) i Rumunija (Donje Podunavlje i Dobrudža).

Balkansko poluostrvo se nalazi u jugoistočnom delu Evrope, odvojeno je od Male Azije moreuzima, obrubljeno Jadranskim, Jonskim, Egejskim, Mramornim i Crnim morem. Ono je, unekoliko, most prema Aziji, posebno prema Bliskom istoku, koji predstavlja stecište tri kontinenta — Evrope, Azije i Afrike.

U meridijanskim relacijama Balkan je pregrada između istočnoevropskih prostora (Mađarska, veći deo Rumunije, Ukrajina) i Sredozemnog mora, posebno Jadranskog i Egejskog mora.

Veliki alpsko-karpatiski orogen, zajedno sa balkanskim (u užem smislu) i dinarskim planinama, predstavlja bedem koji razdvaja balkanski, srednjeevropski i istočnoevropski prostor. Elementi spajanja u balkanskom prostoru su velike nizije, pre svega Panonska nizija i Donje Podunavlje. More koje dodiruje balkanske zemlje najznačajniji je elemenat spajanja, i to ne samo balkanskih država među sobom već i sa dalekim prekomorskim i prekookeanskim krajevima.

Objekti i pravci

Na balkanskom prostoru izdvaja se nekoliko objekata geostrategijskog značaja: Panonska nizija, Donje Podunavlje, Jadranska vrata, Otrantski tesnac, moreuzi (Bosfor i Dardaneli) i Egejska ostrva.

Panonska nizija, čija je površina skoro kao Jugoslavija, samo je svojim rubnim delom na Balkanskom poluostrvu. Ona, međutim, bitno utiče na njegove geostrategijske karakteristike. Panonska nizija je velika manevarska i koncentracijska prostorija. U njoj se mogu stacionirati i razvijati stratezijske snage. Pogodna je za upotrebu oklopnih i

mehanizovanih jedinica, a posebno za upotrebu vazdušno-desantnih snaga.

Donje Podunavlje je takođe prostrana ravnica s desne, a naročito leve strane Dunava, istočno od Đerdapske klisure sve do Crnog mora, uključujući i veliku deltu Dunava. U toj ravnicu su smešteni najznačajniji privredni potencijali Rumunije, a znatnim delom i Bugarske. Ravnica je većim delom na Balkanskom poluostrvu. Može, takođe, primiti stratezijske snage. Nalazi se u celini u prostoru zemalja Varšavskog ugovora.

Jadranska vrata su velika presedlina između alpskog i dinarskog orogena, sa najužim delom na postojnskom sedlu. U širem smislu, u ova vrata se može uvrstiti i delničko sedlo. Postojnsko i delničko sedlo nazivaju se jadranskim vratima zato što predstavljaju izlaz posavskih i panonskih zemalja na Jadransko more, odnosno prolaz iz Severnog Jadrana i Padške nizije za Posavinu i uopšte Panoniju. Taj geostratezijski objekat se u celini nalazi na prostoru Jugoslavije.

Moreuzi (Bosfor i Dardaneli) geostratezijski su objekti koji su u prošlosti imali izuzetan značaj. Rastavljaju Evropu i Aziju, spajaju Crno i Egejsko more. Iz tih činjenica proizlazi njihov geostratezijski značaj. Moreuzi predstavljaju vrata crnomorskih zemalja Varšavskog ugovora prema Sredozemnom i drugim morima, ali i prag koji treba savladati da bi se ostvario prelaz iz Azije u Evropu, i obratno. Nalaze se u celini pod ingerencijom Turske, ali je prolaz kroz njih regulisan međunarodnim sporazumom.

Egejska ostrva su rasuta između Grčke i Turske i predstavljaju most između Balkanskog i maloazijskog poluostrva. Iako se u celini nalaze na prostorima zemalja članica NATO (Grčka i Turska), ona su jedno od najizrazitijih žarišta potencijalnih sukoba, i to između zemalja koje pripadaju istom vojno-političkom savezu. Osnovni problem je u pravima obalskih država na podmorje, odnosno na iskorišćavanje podmorskih izvora nafte. U međublokovskim relacijama Egejska ostrva predstavljaju u vojnom smislu i dubinu pretpolja sa sredozemne strane ka moreuzima. To pretpolje je geostratezijska prednost zemalja članica NATO u odnosu na zemlje Varšavskog ugovora, ukoliko bi u opštem ratnom sukobu došlo do forsiranja moreuza Bosfora i Dardanela, odnosno

proboja pomorskih, vazduhoplovnih i kopnenih snaga VU u prostor Mediterana.

Otrantska vrata, širine oko 40 nautičkih milja, imaju geostrategijski značaj, pre svega, zbog svog položaja. Ona su zaista vrata za ulazak u Jadran iz Jonskog, odnosno Sredozemnog mora i obratno. Obalske države u Otrantu su Italija i Albanija. Svaka vrata su »usko grlo«, pa i Otrantska, kad je u pitanju komunikacija morem. Njihovim zatvaranjem, ukoliko bi to bilo moguće, Jugoslavija bi mogla biti onemogućena u ostvarivanju prekomorskog saobraćaja i transporta. Zato je Jugoslavija posebno zainteresovana za slobodu prolaza kroz sve tesnace sveta, a posebno kroz Otrantski tesnac. Otrant je područje gde se Apeninsko poluostrvo najviše približilo Balkanskom poluostrvu. To znači da bi upravo preko njega bilo najlakše ostvarivati prelaske s jednog na drugo poluostrvo.

Zbog potencijalnog značaja i položaja geostrategijskih objekata i prirodnih dispozicija u reljefu, mogu se izdvojiti osnovni geostrategijski pravci, posebno oni koji se nalaze između objekata koji pripadaju antagonističkim vojno-političkim savezima. Postoje dve osnovne grupe pravaca — transbalkanski i intrabalkanski.

Transbalkanski pravci su padsko-panonski i Donje Podunavlje — moreuzi (Bosfor i Dardaneli). Oba pravca imaju kardinalni značaj u okvirima južnoevropskog vojišta.

Padsko-panonski pravac spaja dve najveće koncentracijske prostorije na južnoevropskom vojištu — Padsku i Panonsku niziju. Prva je u okvirima Italije, članice NATO, a druga u okvirima Mađarske i Rumunije, zemalja VU, sa izuzetkom južnog ruba koji pripada nesvrstanoj Jugoslaviji. Osa ovog strategijskog pravca ide preko Postojnskih vrata (Jadranskih vrata), Ljubljanske kotline i Zagreba ka Sisku. U odnosu na Balkansko poluostrvo pravac je rubno položen, marginalan. Ali, u mogućem blokovskom sukobljavanju na južnoevropskom vojištu izuzetno je značajan. Za Jugoslaviju je posebno značajan, jer je i postavljen preko severozapadnih delova naše zemlje.

Pravac Donje Podunavlje — moreuzi ima u odnosu na Balkan takođe marginalni položaj. Međutim, i ovaj pravac je veoma značajan u međublokovskom sučeljavanju. Moreuzi kao strategijski objekat upravo su najviše ugroženi sa tog

pravca. Analogni zaključak se može izvući kad je u pitanju bezbednost prostora Donjeg Podunavlja. U odnosu na Jugoslaviju taj pravac, svakako, ima manji značaj od prethodnog.

Intrabalkanski pravci se u celini nalaze na balkanskom prostoru, najvećim delom u Jugoslaviji. Oni predstavljaju spoj Panonske nizije sa Sredozemnim morem (Jadranskim i Egejskim morem). Pružaju se uglavnom meridijanski. Osa pravca je Velika Morava, sa nastavkom do niške kotline. Odavde se pravac račva, i to — dolinom Nišave u dolinu Marice (*nišavsko-marički pravac*), dolinom Južne Morave preko Preševa u dolinu Vardara (*moravsko-vardarski pravac*) i preko Kosova u severnu Albaniju (*kosovsko-drinski pravac*). Intrabalkanski pravci su manjeg kapaciteta od transbalkanskih pravaca. Oni su, uglavnom, dolinskog karaktera, na više mesta stešnjeni visokim planinama, kao što je slučaj s nišavskim, južnomoravskim i kosovsko-albanskim pravcima. Zato bi prema vojnogeografskoj klasifikaciji ovi pravci mogli biti geooperativni ili operativno-strategijski. Iako su intrabalkanski, u blokovskom sukobljavanju mogu biti transbalkanski, jer povezuju Panonsku niziju sa Jadranskim i Egejskim morem. To znači da bi ovi pravci mogli poslužiti zemljama Varšavskog ugovora u težnji za izbijanjem na obale Mediterana, kao i zemljama NATO u sprečavanju ostvarivanja prodora sa severa, odnosno pri forsiranju pravaca sa juga radi ostvarivanja ciljeva u centralnom evropskom vojištu. U oba slučaja prostor balkanskih država, a naročito Jugoslavije i Albanije, služio bi samo kao tranzitna prostorija, što ne znači da ne bi bio i operacijska osnovica za ostvarivanje sukcesivnih ciljeva prema severu ili prema jugu evropskog ratišta i njegovih vojišta.

Balkansko poluostrvo kao mediteranski prostor

Postavlja se pitanje — koliko je Balkansko poluostrvo mediteranski prostor? Da bi se na njega odgovorilo potrebno je utvrditi kriterijume na osnovu kojih se može odrediti koliko je neko kopneno područje maritimno. Oni mogu biti fizičkogeografski, ekonomskogeografski i vojnopomorski. Težište u ovom radu je na fizičkogeografskim kriterijumima.

S obzirom na brojnost tih kriterijuma, detaljnije se razmatraju samo odabrani kriterijumi, koji omogućavaju da se dođe do odgovora na pitanje o maritimnom, odnosno o balkanskom poluostrvu kao mediteranskom prostoru.

Pirinejsko poluostrvo je ne samo sredozemno već i atlantsko; nalazi se na spoju dva najfrekventnija područja (atlantsko i sredozemno). Apeninsko poluostrvo zauzima centralni položaj na Sredozemlju. Ono je džinovski gat koji pregrađuje Sredozemno more, tako da se sredozemne pomorske komunikacije stiču na obalama tog poluostrva. Mala Azija je po položaju najbliža Bliskom istoku i okružena je sa četiri mora (Crno, Mramorno, Egejsko i Levantsko more). Balkansko poluostrvo je kao klin zariven između centralnog i istočnog dela Sredozemnog mora, okruženo sa pet mora (Jadransko, Jonsko, Egejsko, Mramorno i Crno more). Ali, mediteranske prednosti položaja odnose se uglavnom samo na grčki deo poluostrva. Severni delovi su toliko povezani sa srednjom i istočnom Evropom, što dovodi u pitanje poluostrvsko svojstvo Balkana, jer je kontinentalnost veoma izražena. Zato je Balkan od četiri velika mediteranska poluostrva najmanje mediteranski.

Otvorenost zemljišta prema moru je takođe različita na četiri poluostrva. Ona je najslabija na Balkanu. Od Istre pa sve do moreuza (Bosfor i Dardaneli) planinski venci se strmo dižu duž obale, a mestimično širi prostor nalazi se u Ravnim kotarima, severnoj Albaniji i solunskom zaleđu. Primorje Bugarske je više otvoreno prema moru. Otvorenost Male Azije je slična, dok su Apeninsko i Firinejsko poluostrvo otvoreni prema moru.

Upravo su otvorenost primorja i njegova visina osnovni uslov za prodiranje klimatskih uticaja s mora na kopno, odnosno u unutrašnjost poluostrva. Na Blkanskom poluostrvu klimatski uticaji s mora su dolinama reka (npr. Neretve), kao i depresijama koje se javljaju u primorskom reljefu (preko skadarskog područja u dolinu Zete). Primorje Albanije, Grčke i Bugarske omogućava jači prodor maritimnih vazdušnih masa, tako da su klimatski uticaji s mora izraženiji. Druga velika mediteranska poluostrva su manje zatvorena od Balkanskog, pa su klimatski uticaji mora izraženiji u njihovim središnjim delovima.

Prohodnost i komunikativnost neposredno su povezani sa otvorenošću zemljišta prema moru.¹ Stoga se može konstatovati da je ona najslabija na Balkanskom poluostrvu, jer je prilaz s mora ka unutrašnjosti otežan zbog uporednog pružanja planinskih venaca. Samo retke rečne doline omogućavaju izgradnju komunikacija koje povezuju more sa dubljim zaleđem. Prohodnost je otežana kraškom prirodom Dinarida, visinom i vertikalnom razuđenosti šarskih i pindskih planina. Iako su i u Maloj Aziji planinski venci položeni longitudinalno u odnosu na obale Crnog i Levantskog mora, u njoj su prohodnost i komunikativnost bolji.

Obalski pojas, sa obalskom linijom i ostrvima, svakako je najznačajniji činilac maritimnog područja, pa i Balkanskog i drugih mediteranskih poluostrva. Za razvijanje lučke infrastrukture, pomorske industrije (brodogradnje, prerađivačke industrije, metalurgije na bazi uvoznih sirovina) i turizma neophodno je imati dovoljno prostora na obali. Što je više takvog prostora to je veća mogućnost iskoristivosti mora kao medijuma (u privrednom, rekreativnom, pa i vojnom smislu).

Balkansko poluostrvo nema dovoljno obalskog pojasa koji bi se mogao vrednovati u privrednom, rekreativnom i vojnom smislu. To se, naročito, odnosi na dinarsko primorje u kome se primorske padine često neposredno spuštaju u morske dubine. Povoljniji su uslovi u albanskom (bez obzira na močvarne delove), grčkom i bugarskom primorju.² Najpovoljniji obalski pojas je na Apeninskom, zatim na Pirinejskom i maloazijskom poluostrvu.

Jedan od najznačajnijih pokazatelja maritimnog jeste dužina obalske linije. Čak iako je obalski pojas visok, teško prohodan, nekomunikativan, močvaran, obalska linija je značajna. Što je obalska linija duža i razuđenija (horizontalno) to je maritimno kontinentalnog, a naročito primorskog područja, više izraženo.

Dužina kontinentalne obalske linije Balkanskog poluostrva je 6.086 km (Jugoslavija 2.092, Albanija 391, Grčka 3.258 i Bugarska 354 km). U celini, obalska linija Balkanskog

¹ Prohodnost je pojam koji označava opštu prolaznost zemljišta, a komunikativnost prolaznost samo komunikacijama (putevima i železnicom).

² Budući da je Crno more perimediteransko more, analogno tome, i Bugarska se može smatrati perimediteranskom zemljom.

poluostrva je sitno razučena, s malo velikih, ali sa mnoštvom malih zaliva i uvala.

Balkansko poluostrvo ima veliki broj ostrva čija obalska linija iznosi 8.143 km (Jugoslavija ima dužinu obalske linije ostrva 4.024 km, Albanija 15 km, a Grčka 4.104 km). Ukupna dužina obalske linije Balkanskog poluostrva je 14.229 km.

Radi poređenja maritimnog mogu poslužiti i podaci o odnosu površina poluostrva prema dužini obalske linije. Tako, na primer, na Balkanskom poluostrvu taj odnos je $37 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$; na Apeninskom $51 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$ i Pirinejskom poluostrvu $258 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$. Prema tom kriterijumu Balkansko poluostrvo je najviše mediteransko. Međutim, kada se imaju u vidu i drugi kriterijumi, može se zaključiti da je Balkansko poluostrvo u celini manje maritimno, da ima slabije izražene mediteranske osobine od Apeninskog i Pirinejskog poluostrva, a posebno od maloazijskog poluostrva.

Jugoslovenska obala i Mediteran

Ako se na isti način poredi maritimno balkanskih zemalja dobiju se sledeće vrednosti — Grčka $18 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$; Jugoslavija $42 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$; Albanija $71 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$; Bugarska $322 \text{ km}^2 : 1 \text{ km}$ obalske linije. Vidljivo je da Grčka ima najmanje državne površine prema kilometru obalske linije, a najviše površine prema kilometru obalske linije ima Bugarska. Taj pokazatelj bi bio veoma značajan kad ne bi bilo orografskih prepreka.

Upravo na primeru balkanskih zemalja može se posmatrati uticaj prepreka u reljefu na prodiranje maritimnih uticaja, i to ne samo klimatskih. Albanija ima visoke šarsko-pindske planine, koje se uporedno protežu sa obalom, ali u dubokom zaleđu obale, bar kad je u pitanju severni i srednji deo zemlje. Albansko primorje je široko, bogato rekama, dobro navodnjavano. Plodno je pa su se ovde razvili glavni privredni i demografski potencijali zemlje. Zato je Albanija, iako ima skoro dva puta više državne teritorije po kilometru morske obale, objektivno u boljem kontaktu sa morem nego Jugoslavija. Drugi su razlozi što ta zemlja nema pomorsku tradiciju i što je mnogo slabije pomorski razvijena od Jugoslavije.

Grčka ima relativno malo državne površine u odnosu na dužinu obalske linije (dvostruko manje od Jugoslavije). Vertikalna razuđenost Grčke, transverzalnost obale sa velikim zalivima, mnoštvo ostrva u blizini kopna, a njena isturenost u istočni Mediteran između Egejskog i Jonskog mora, čine od ove zemlje jednu od najmaritimnijih na svetu, a najviše mediteransku u Sredozemnom moru.

Veliki koeficijent razuđenosti jugoslovenske obale (9,7) veoma povoljno utiče na razvijanje pomorstva. U prošlosti su se na našim ostrvima i obali razvijale pomorske države; tu su Iliri imali svoje države, Feničani trgovačke faktoriје, Grci kolonije (polise). Trgovalo se između ostrva i kopna, a bila je razvijena trgovina i s udaljenim zemljama (Levant, Sicilija, Pirinejsko poluostrvo). Upravo brojnost uvala i malih zaliva omogućavalo je izgradnju, boravak i sklapanje brodova i čamaca, i razvijanje infrastrukture koja je odgovarala tadašnjem stepenu tehničke (proizvodne) razvijenosti.

Današnje jugoslovensko pomorstvo ima snažni oslonac upravo u razuđenosti naše obale. Razvijeni su veliki lučki centri i snažna je pomorska privreda. Preko obale Jugoslavija je širom otvorena prema svetu.

Jugoslovenska ratna mornarica ima najpouzdaniji oslonac upravo na takvoj obali sa ostrvima. Ispred i duž obale nalazi se nekoliko nizova većih i manjih ostrva. Tako, snage Ratne mornarice imaju mogućnosti da se koriste prostranim unutrašnjim (kanalskim) vodama, da budu zaštićene od udara mora i vetrova, da koriste prolaze za isturanje udarnih snaga prema agresoru koji bi se eventualno približavao našim obalama, da organizuju odbranu na ostrvima i obali kopna, da postavljaju fortifikacijske i objekte infrastrukture pozadinskog obezbeđenja, artiljerijske, raketne i osmatračke sisteme, koji zajedno sa flotnim pomorskim snagama, omogućavaju kontrolu svih prilaza našoj obali sa otvorenog mora.

Visoko i kraško planinsko zaleđe u prošlosti je bilo element razdvajanja primorja od unutrašnjosti teritorije. Upravo dinarski venci su ograničavali demografsko, etničko, migraciono, kulturno i civilizacijsko kretanje ljudi u jugoslovenskom primorju sa ostrvima, u odnosu na kretanja u dubokom kontinentalnom zaleđu. Savremena tehnologija je omogućila izgradnju transverzalnih saobraćajnica, puteva, železnica, tunela, mostova, vijadukata, kojima se geografske pregrade sve

više premoštavaju, a jugoslovensko primorje sve jače povezuje sa svojim posavskim i panonskim zaleđem. Mediteransko u našem prostoru sve više dolazi do izražaja, a pomorska orijentacija postaje dominantna, uporedo sa podunavskom.

Relativnost balkanskog i jugoslovenskog prostora kao prepreka

Na osnovu prethodnog razmatranja može se zaključiti da je u geostrategijskom smislu Balkansko poluostrvo najznačajnije od četiri velika sredozemna poluostrva. Na njemu se nalaze teritorije zemalja koje pripadaju vojno-političkim savezima i dve nesvrstane zemlje.

Veličina i fizionomija balkanskog prostora, posebno njegov položaj u odnosu na Evropu i Mediteran i na vojno-političke saveze, kategorije su koje se moraju tretirati kao promenljive. Činjenica je da se fizički prostor Balkana ne menja milenijumima, odnosno da su fizičke promene zanemarljive. Ali, ako se prostor ne menja menjaju se ljudi i odnosi, menja se tehnologija, proizvodna sredstva i nadgradnja (ideologija, politika, kultura). Pojam »geostrategija« implicira promenljivost, tj. posmatranje prostora sa stanovišta društvenih interesa.

Polazeći od tih premisa geostrategija Balkana se može posmatrati kao promenljiva veličina sa stanovišta tehnologije i sa stanovišta politike.

Razvojem tehnologije opada značaj pojedinih elemenata u prirodnoj fizionomiji prostora. Orografske prepreke se danas lakše savlađuju nego ranije. Vazduhoplovna i raketna tehnologija unele su nove kriterijume u tretiranju pravaca, prepreka i pregrada u reljefu. Sa podmornica i brodova raketama srednjeg dometa mogu se ugroziti objekti udaljeni 500—10.000 km, iz Jonskog i Tirenskog mora može se dejstvovati po površinskim ciljevima na prostoru sve do Lenjin-grada i Moskve, i obratno.

Avijacija i helikopteri sa nosača aviona i aerodroma na kopnu imaju radijus dejstva od nekoliko stotina do nekoliko hiljada kilometara. Sa aerodroma u Mađarskoj i Bugarskoj mogu se iz vazdušnog prostora napadati ciljevi u srednjem i istočnom Mediteranu, i obratno. Helikopteri i avioni mogu

za relativno kratko vreme prebacivati na udaljenosti od 250 do 1.000 km čitave vazdušnodesantne divizije, dakle u duboku pozadinu protivnika. Znatno su povećane pokretljivost i ubojna moć i kopnenih borbenih sredstava, što je uslovalo povećanje širine i dubine pravaca dejstva i dinamike borbenih dejstava. U tome se sastoji relativnost celog balkanskog prostora, a posebno njegovih geostrategijskih pravaca.

Ako se balkanski prostor (geografski) i savremena tehnologija ratovanja uzmu kao konstante, činjenica je da ih politika čini relativnim. Na tom prostoru napetost između antagonističkih snaga može biti veća i manja. Ona, čak, može sasvim nestati. Upravo je politika Jugoslavije usmerena u pravcu smanjivanja i nestanka napetosti u svim delovima sveta, pa i na Balkanu. Radi sprečavanja opasnosti od agresije i razvoja dobrosusedskih odnosa na prostoru Balkana, pa i Sredozemlja u celini, veoma je korisna odavno, a naročito sada, ispoljena i prihvaćena inicijativa SFRJ za održavanje konferencije ministara spoljnih poslova balkanskih država.

SUMMARY

GEOSTRATEGIC POSITION AND SIGNIFICANCE OF BALKAN PENINSULA

The geographic position of the Balkan Peninsula is an essential element of its geostrategic significance. It encompasses several strategically significant geographic objects and directions: Pannonia planes, along the lower flow of Danube, Adriatic gate, Strait of Otranto, Bosphorus and Dardanelles straits, Aegean islands, trans-Balkan directions (Padua-Pannonian direction, lower Danube flow, Bosphorus and Dardanelles straits) and intra-Balkan directions.

Owing to its geostrategic characteristics, the Balkan Peninsula is the most significant among the four large Mediterranean peninsulas. It contains territories of countries that are members either of NATO and the Warsaw Pact, as well as of two non-aligned countries. Dimensions and physiognomy of the Balkan Peninsula, particularly its position in relation to Europe and the Mediterranean, and to military-political alliances, are categories that must be considered as variable ones, because the term »geostrategy« implies variability, i.e. seeing a region from the aspect of overall social interests.

RESUME

LA SITUATION GEOSTRATEGIQUE ET L'INTERET DES BALKANS DANS LE BASSIN MEDITERRANEEN

La situation géographique des Balkans est le principal élément qui détermine l'intérêt géostratégique de cette presqu'île. On y distingue plusieurs régions et directions d'intérêt stratégique: la Plaine pannonienne, la région inférieure du bassin danubien, la Porte adriatique, le Détroit d'Otrante, les détroits du Bosphore et des Dardanelles, les îles de la Mer égée, les directions transbalkanique /rivière Pô- plaine pannonienne; le bas Danube — les détroits du Bosphore et des Dardanelles/ et interbalkaniques.

Etant donné ces caractéristiques géostratégiques, la péninsule balkanique est la plus importante parmi les quatre grandes péninsules de la Méditerranée. Y se trouvent les territoires des pays alliés à l'OTAN et au Pacte de Varsovie, ainsi que ceux de deux pays non-alignés. La taille et la physionomie de la péninsule balkanique, notamment sa position par rapport à l'Europe et au bassin méditerranéen et aux alliances militaires-politiques constituent les catégories qui doivent être traitées comme variables. Car la notion de «géostratégie» implique le changement, c'est-à-dire la nécessité de considérer l'espace du point de vue de l'ensemble des intérêts sociaux.

РЕЗЮМЕ

ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ БАЛКАН В СРЕДИЗЕМНОМОРЬЕ

Географическое положение Балкан является существенным элементом его геостратигического значения. На Балканах выделяются несколько объектов и направлений стратегического значения: Паннонская низменность, Нижнедунайский район, адриатические ворота, пролив Отранто, проливы Босфор и Дарданеллы, Эгейские острова, трансбалканские направления (падуанско-паннонское и Нижнедунайский район — проливы Босфор и Дарданеллы) и внутрибалканские направления.

Учитывая его геостратегические характеристики, Балканский полуостров имеет наиболее важное значение из четырех больших средиземноморских полуостровов. На нем располагаются территории стран-участниц НАТО и Варшавского договора, а также и двух неприсоединившихся стран. Размеры и физиономия Балканского полуострова, в частности его положение по отношению к Европе и Средиземноморью и к военно-политическим союзам, являясь категориями, которые надо рассматривать как переменные. Ибо и само понятие „геостратегия“ подразумевает изменчивость, то есть, рассмотрение пространства с точки зрения совокупных общественных интересов.